

PŘEDMLUVA

Milí čtenáři,

tato knížka vznikla takřka proti mé vůli. Po *Lufťácích* jsem si stěžovala, že jsem vyčerpala všechny náměty jako dětství, divadlo, zdravotnictví, cestování, stěhování a tak dále. A nemám žádný nápad, který by mě oslovil. Paní Romana Přidalová, zakladatelka mé literární dráhy, mi navrhla, abych napsala kuchařku. Odmítla jsem přímo zuřivě. Kuchařku píše každý a kromě toho já vařím převážně klasická česká jídla, takže nemohu doufat, že někoho omráčím receptem na koprovou omáčku.

Ale za pouhé tři dny přišel můj syn Marek s návrhem, abych napsala něco o jídle.

„Nééé!“ vykřikla jsem dramaticky. „Žádnou kuchařku psát nebudu.“

„Ale počkej,“ chlácholil mě můj intelektuálně založený synek, odjakživa oplývající originálními nápady, „já nemyslím kuchařku, já myslím jídlo jako takové. Co jsme kdysi jedli a bylo to příšerné, co nám chutnalo, co jsi zkazila, co se ti povedlo, naše

zvyky a zlozvyky a tak. Vraž do toho pár receptů, to přežiješ.“

Tvářila jsem se odmítavě dál, ale červík zájmu začal už prolézat mé mozkové závity. To je moje prokletí. Jsem nadmíru naivní ryba, která spolkně každý háček, jenž se jen zdánlivě podobá gáblu. A pak už to s tím háčkem v hubě (no pardon, ale ryba nemá rtíky ani ústa) musím dotrpět až do konce a smutné je, že vy taky. Ale můžete mi klidně napsat na sociální síť, jak jsem nemožná a hloupá a píšu o blbostech. Já internet nemám, takže se to ani nedozvím. Tak hodně trpělivosti a shovívavosti. Jsem už stařenka a nemůžu být úžasná do nekonečna.

Vaše Ivanka Devátá

MLÉKO VERSUS PÁREK

Moje první setkání s potravinou bylo otřesné, byť jsem to tehdy takto nevnímala. Chuťové buňky měly do té doby nulovou zkušenost a pud sebezáchovy byl tak silný, že bych pozřela cokoliv. Ó bože, proč mi maminka nenabídla cokoliv? Cokoliv jiného než mateřské mléko! Já vím, že tento produkt matčina těla obsahuje nenahraditelné složky, díky nimž dítě prospívá, jak má. A že fakt, že mě maminka kojila do dvanácti měsíců, výrazně přispěl k tomu, že jsem přežila ty úděsné stravovací způsoby, které mi vnutil režim mého zaměstnání.

Ale málo platné, mléko je můj úhlavní nepřítel, který mě, až na to kojenecké období, mučil celé dětství. A to mateřské? Vždyť je to sladké jako cecek. Slovo „cecek“ jsem nikdy nechápala jako vulgární slovo. Domnívala jsem se, že je to nějaká luční bylina. Něco je kyselé jako šťovík, něco sladké jako cecek.

Přestože naše rodina se rozvíjela převážně po meči – maminka měla bratra, já měla bratra, oba moji manželé po jednom bratrovi, poté já dva syny, až se staly výjimkou bratrova dcera Monika a moje vnuč-

ka Rozárka. Jediné přeslice v rodině. Zároveň však varovné znamení, že by snad rod Devátých mohl po meči vymřít, takže synovec Filip ruče zplodil syny hned tři. Můj mladší syn Adam má sice dva chlapce, ale ti jsou nám málo platní, jelikož to jsou Vinklářové. A všichni tito muži mluvili vždycky jen slušně. A tak když jsem někde slyšela, že je to na prd, byla jsem přesvědčena, že se to slovo píše s *t*, to jest „na prt“, a myslila, že „prt“ je nějaké citoslovce, třeba jako cink, rup, hrc a podobně.

Jisté velice vulgární slovo, které ani nedokážu napsat, jsem slyšela poprvé u rybníka, když mi bylo padesát let. Z tohoto důvodu i ve vypjatých situacích, kdy si normální smrtelník uleví nějakou tou sprostárou, řeším to jinak. Když třeba spěchám a najednou nemohu rozvázat nějaký uzel, neříkám do p... a k..., nýbrž cedím přes zaťaté zuby: „Nedělej mi potíže!!!“

Ale kdybyste přede mne postavili hrnek teplého mléka se škráloupem, možná že bych se na nějakou hrubost zmohla. Když jsem se přenesla přes to mateřské mléko, už mě něčím přikrmovali, asi polívčičkou, piškoty, ovocem, což jsem hravě zvládla, takže jsem v roce měla netoliko dvanáct měsíců a dvanáct vlasů, ale i dvanáct kilo. Byla jsem holčička záživná.

Pak ovšem došlo ke konfliktu mezi živitelkou a živencem. Maminka se přihnala s krupičnou kaší. Krupičná kaše jest hnus. Možná bych spíše spolkla pražené cvrčky než lžíci této ohavnosti. Později mi

maminka vyprávěla, že jsem kaši prskala přes celou kuchyň – a to jsme neměli nějaký kuchyňský kout, ale kuchyň prostornou –, takže všude ulpěly mikroskopické hrudky odporného blivajzu. Na sporáku, kredenci, stole, ba i na zdi. Jenže naše mami byla jaksi sadisticky zásadová, a tak mi kaši vařit nepřestala a rvala mi ji do krku jako při právu útrpném.

I později když se myla okna nebo se pralo, byla k obědu krupičná kaše. Pokud mi ji dali k obědu v nemocnici, byla jsem bez jídla. U maminky ne. K snídani jsme mívali bílou kávu, často i se škraloupou. Já vím, že to maminka myslela dobře, chtěla, abychom prospívali, já i bratr, měli dost vápníku, a tím pádem silné kosti, ale vím, že nad hrnkem teplého mléka se škraloupem bych radši měla na noze sádru.

Můj malý bratr to vyřešil jednoduše. Snědl s ošklibáním předloženou snídani a poté ji vyzvrátil na červený koberec v předsíni. Jelikož maminka neměla pocit, že i koberci je třeba vápníku, prala ho pak celé dopoledne a nějak ji to nebavilo nebo co, protože se bráška z mléčných spárů vysvobodil.

Nedávno jsem četla jakési pojednání, že děti do pěti let mají v organismu nějakou látku, která si se zpracováním laktózy hravě poradí. Ale později se ona látka vytratí a naše těla si musí s laktózou poradit sama, jak umí. Já neumím. Nejím ani kaši rýžovou, jáhlovou, ba – a to si představte – nepiju ani vaječný koňak.

Když mi bylo asi čtrnáct, zkazila se mi čtyřka vlevo

dole. Maminka šla se mnou k zubaři a tam na mne čile žalovala, že odmítám pít mléko. Zřejmě se domnívala, že pan doktor řekne: „No děvenko, když nebuděš pít mléko, půjdeš do tanečních bezzubá.“ Avšak pan doktor byl taškář a místo mne oslovil maminku: „Milostivá paní, zkuste dát slečně do mléka koňak.“

Pak už maminka ani necekla, ale mám dojem, že jsme nadále chodily k jinému zubaři.

Moje utrpení skončilo, když jsem po maturitě šla studovat do Prahy. Od té doby snídám čaj. Mléko jsem nadobro vyškrtla ze svého jídelníčku a víte vy co? Všichni lékaři (kromě gynekologů a očařů) mi mléko zakázali. Zakázala ho i bába Radnická, kořenářka velkého věhlasu, neboť k ní jezdili celebrity ze šoubyznysu i politici. Možná je to kvůli mé brániční kýle, možná se mé tělo brání mléku tak úporně, že by mu nezbyly síly na nic jiného. Protože já jsem masařka. A to od narození.

Mám jednu vzpomínku, byť se ji za vzpomínku zdráhám vydávat. Možná jsem si ten obrázek složila z vyprávění rodičů. Zároveň je ovšem tak živý, včetně myšlenkových pochodů, že mi jako vzpomínka připadá, byť nevím, zda tak malé dítě může nějaké vzpomínky mít. Prostě bylo mi něco přes rok, stála jsem v dětské postýlce, držela se postranice a sledovala dění v místnosti. Maminka se věnovala svým hospodyňským povinnostem (možná dělala krupičnou kaši) a tatínek seděl u stolu večerel párek. Sledovala jsem

ho chtivým a závistivým pohledem tak dlouho, až si mě všiml. Poté vstal, založil ruce za zády a postavil se k postýlce tak, že jsem měla párek přímo před obličejem. Neváhala jsem ani vteřinu a urafla si sousto tak velké, jak jen moje pusinka dokázala pojmout. Tatínek se pak nenuceně vrátil ke stolu a potěšeně sledoval, jak dcerka vděčně mele pusou. To víte, to bylo jiné kafe než ty dětské blafy. Když jsem nedostala ani boleníčko, ani úplavici, přiznal se mamince. No, dostal určitě kázání, ale to zcela překonal blažený obličejíček dcerušky stejného založení. Jsme stejné krve, ty i já, mohl si pomyslet tatínek, jsme masaři.

Možná proto si mě rodiče vyfotili, asi v tom věku, nahatou, naducanou, s drůbežím stehnem v ruce. Můj výraz na fotce je výmluvný. Rozjařený, natěšený, ani pomyslet nechci, co se stalo, když mi stehno odebrali. Myslím, že jsem vyváděla jako narkoman v abstáku.

Když už jsem mohla vzhledem k věku jíst všechno, nebylo nic. Byl protektorát Böhmen und Mähren. Potravinové lístky na jiskřičku másla, tři sousta masa, na chleba, na všechno. Ještě že ty bestie nacistické nezavedly lístky na babičky a dědečky. A tak mě naši dovezli z Brna do Chrudimi, kde měli mamini rodiče dům, dvůr a zahrádku. A také slepice, králíky, husu a v chlívku vepříka. To bylo něco! Pořád vidím ten obrovský hrnec sádla se škvarky, když byla zabíjačka. A před poutí se zabila husa. Už dopředu jsem

na babičce loudila stehno. Babi mi ho slíbila, ale asi jsem dostala jen to „horní“, protože celé stehno bych ani nesnědla a pak babička ctíla zvyk, že nejlepší porce dostává muž.

Ovšem ne pořád byla pouť. Taky jsme mívali nudle nebo dušenou mrkev, ke které babi dělala vdolky. Bylo to dobré. Vůbec největší pochoutkou pro mne byly kůrky chleba, které se sušily na kachlových kamnech pro králíky. Ukrádala jsem je a dloubala s nimi do másla nebo do sádla a žvýkala je s blaženým úsměvem. Byly tak sladoučké.

Babička také dělala báječné buchty. Tehdy jsem sedávala na zemi, mezi nataženými a roztaženými nožičkami měla kameninovou mísu a třela mák nebo tvaroh. Babička dělala vždycky všechny tři druhy buchet. Makové, tvarohové a povidlové. Jakmile jsem snědla jednu, naklubávala jsem prstíčkem ty další, abych si náhodu nevzala stejnou náplň.

Dědeček byl kartáčník, vykupoval žíně od sedláků a sem tam se dohodli na nějaké směně. On jim dal smeták, oni jemu máslo, on rejžáky, oni pytlík mouky, někdy i kousek uzeného. Jo. Já jsem za války nouzí netrpěla. Akorát pár let jsem klapala dřeváčky, babička s dědou si sami vařili mýdlo, dědeček pěstoval na zahrádce pár stonků tabáku a dělal domácí kmínku.

Ale hlavně jsme se měli rádi a bylo veselo. Zejména o Vánocích. Maminka s babičkou už dobědovaly, že není z čeho péct cukroví, byla to samá náhražka,

barvivo do těsta Kokodák. Ale všechno to skončilo a přišel Ježíšek.

Dospělí dle mého mínění hříšně dlouho večereli (já bych to až obžerstvím nazvala, nehledíc na to, že obžerství se za války konat vůbec nemohlo) a konečně tatínek vyběhl ze síně a volal: „Není už tady? Já slyšel nějaké zvonění!“

Dárků bylo moc a moc, protože nás bylo šest. Prarodiče, strýc Věran, naši a já. No to víte, sešlo se pár rukavic, pyžam, šál a podobných „měkkých dárků“, ale dostala jsem i panenky, a hlavně knihy! Pěkný štos knih. Obvykle jsem jednu během večera, zatímco mužští hráli karty a srkali kmínku a maminka s babičkou vedly ženské řeči, přečetla. Ale to jsme se zatoulali moc daleko. Od přítomnosti i od vaření.

Když jsem se po válce vrátila k rodičům do Brna, čekalo mě hezké dětství. Do školy jsem chodila ráda, jelikož výuka mně nedělala žádné potíže, tu jsem zvládala jen tak mimochodem; hlavní byly kamarádky Evička a Světla. Chodily jsme také do Sokola, hrály divadlo, založily spolek OZS, to jest Otužilost, zdraví, síla. Ale neotužovaly jsme se. Já to zkusila jednou, už jako dospělá a matka dvou synů. Polehoučku, pomaloučku jsem se nejdřív omývala do půl těla studenou vodou, pak přišla na řadu sprcha, nejprve vlažná, pak čím dál studenější, a konečně přišel den, kdy jsem stála pod ledovým proudem, hrdá, šťastná a otužená. A v ten den nám v domě zavřeli vodu. Teplou i stude-

nou. Na rok a půl. No jo, bylo to možné a stalo se to. Chodili jsme pro vodu do vedlejšího domu, kde byl na chodbě vodovod. Moji hoši mi nanosili plnou vanu a dvacetilitrový hrnec a já si chodila s pětilitrákem pro vodu na vaření. A že jsem vařila! Polévky, telecí s hráškem, obalované kapustičky, kuře s nádivkou. Zato sousedka odnaproti, která žila s manželem a byla bezdětná, vždycky na můj dotaz, cože udělala k obědu, protočila oči a řekla: „Nic, prosím tě, to nemá cenu bez té vody.“ Tak nevím, zda nejedli celého půldruhého roku a čím se udrželi při životě vlastně. K nám chodily i uklízečky a myly okna a parkety, kdepak, já se nedám ve svých plánech zaskočit ničím. V tomhle jsem se asi pomamila.

No, a když je řeč o mamince, vzpomínám si, jak jsem chodila ze školy, otloukala si aktovku o koleno a hloubala, co asi bude k obědu. Vždycky to bylo dobré. Moc dobré. Zvláště skvěle dělala naše mami rizoto. A brácha o něm básnil, když už chodil do práce, a kolegyně se divily: „Prosím tě, co na tom rizotu máš?“ Jenže pak se ukázalo, že tyto ženy dělají rizoto tak, že rýži uvaří nebo udusí, na pánvi opečou cibulku a nějaké maso, načež oba komponenty smíchají a ochutí. To sice občas dělám taky, ale říkám tomu „falešné rizoto“ a většinou se k němu uchýlím, když mi zbyde kousek pečeného vepřového nebo kuřecího. Přidávám cibuli, kari, samozřejmě sůl a případně kurkumu. Je to taky dobré, ale kam se to hrabe na maminičino rizoto.

Maminčino rizoto

rýže

vepřové maso

cibule

houby

hrášek

sůl, pepř, sladká paprika

Nakrájíme cibuli, osmahneme do skleněna, zaprášíme sladkou paprikou a vzápětí přidáme na kostky nakrájené vepřové maso, které obracíme, aby se hezky zatáhlo. Osolíme a opepříme. Poté podlijeme a dusíme. Já tenhle návod obohatila ještě o houby. Jsou-li sušené, namočíme je přes noc. Nedávám jich tam moc. Maso si můžeme udělat den předem. Druhý den tento polotovar smícháme s propláchnutou syrovou rýží, přidáme hrášek a dáme – já do remosky, vy větší množství – do pekáče a zalijeme přiměřeným množstvím vody. Dusíme, nebo pečeme? Já nevím. Můžeme přidat i nakrájenou zelenou petržel. Dlouhozrná rýže potřebuje méně vody, kulatozrná více. Když je rýže měkká, veškerá voda odpařena, dáme porce na talíř a posypeme parmazánem. Spolívají nějakým jiným tvrdým sýrem. Můj zvrhlý bratr si to pocáká ještě tekutým kořením Maggi. Pokud není maso dost tučné, ještě před tepelnou přípravou přidáme sádlo nebo olej. A je to báseň.

Nenapsala jsem žádné množství, protože když jsem se zeptala maminky, kolik rýže a kolik vody, odpovídala: „To už poznáš.“ Tenkrát jsem byla bezradná, ale dnes po šedesáti letech, jo, teď už to poznám.

Jenomže tehdy kolem dvacítky jsem neuměla nic. Vůbec nic. Představte si, že ani kafe. To víte, já kafe nepila, malý bráška a maminka taky ne a tatínek si vařil kafe sám. Není divu, že má zkušenost byla nulová.

To se mi mohlo pěkně vymstít, když mě přepadl v Plzni u rodičů jeden z mých ctitelů – atomový vědec – s kamarádem – mladým lékařem. Nebyl to žádný zajíček, už mu bylo třiatřicet let a dobýval mě velmi urputně. Naši nebyli doma, doma nebyly ani žádné chlebíčky, závin nebo bábovka. Zbývalo nabídnout jenom to kafe. Do kuchyně jsem šla s pocitem odsouzení. Neměla jsem ponětí, kolik se na turka do hrnečku dává, tak jsem to nějak odhadla, zalila vroucí vodou a hádala, zda vznikla žbrunda, nebo drťák. Pro jistotu jsem přinesla ještě pikslu s mletou kávou, kdyby si chtěli přidat.

Nepochybuji, že lékař důtklivě radil příteli, že tuhle holku za žádnou cenu ne!!! Ale ten to nevzdal a dvořil se mi dál, byť mu to nebylo nic platné. Prosím vás, přece si nezačnu s někým, kdo chce, abych mu vařila kafe. Nakonec by chtěl, abych mu dělala i oběd.